

אומדן משקל המקטע הסיטונאי והקמעונאי בשוק הפירות והירקות

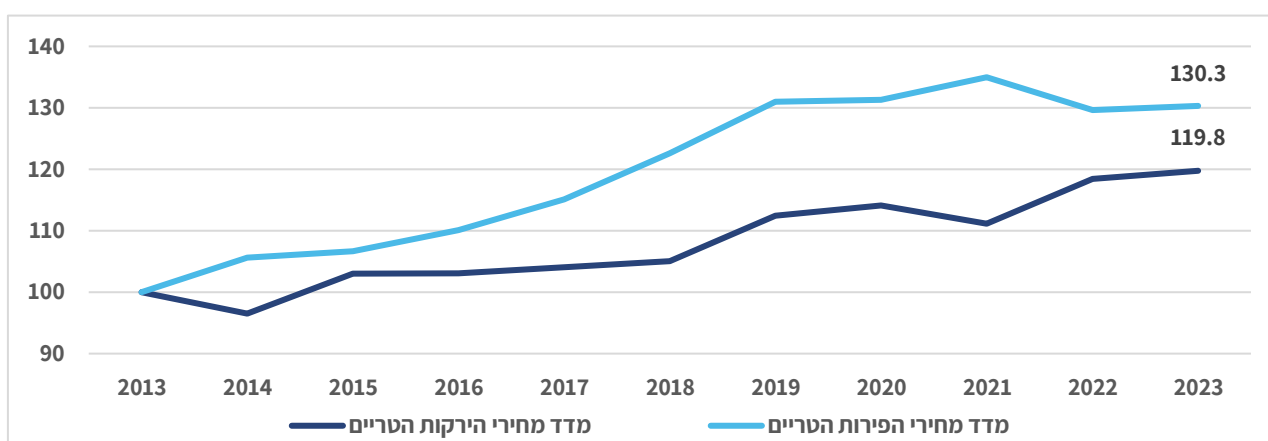
מסמך זה נכתב לקראת דיון ב-21 ביוני 2023 בוועדת המשנה לקידום מנופי צמיחה של ענף החקלאות בוועדת הכלכלה בנושא "הגברת התחרות במקטע הסיטונאי בשיווק של פירות וירקות". המסמך כולל נתונים על השינוי במדד מחירי הפירות והירקות בעשור האחרון, הוצאה של משקי בית על פירות וירקות, אומדן גודל שוק הפירות והירקות, הערכת משקל המקטע הסיטונאי והקמעונאי בשוק הפירות והירקות וממצאי דוח מבקר המדינה בנושא.

1. שוק הפירות והירקות

1.1 שינוי במדדי מחירים של פירות וירקות

בתרשים 1 נתונים על שינוי במדדי מחירים של פירות וירקות בעשור האחרון.

תרשים 1: שינוי במדדי מחירים של פירות וירקות בעשור האחרון (2013-2023)¹

אפשר לראות כי בעשור האחרון עלה מדד מחירי הפירות בכ-30% ומדד מחירי הירקות עלה בכ-20%. מדד המחירים לצרכן עלה באותה תקופת זמן בכ-10% ומדד מחירי המזון עלה בכ-9.5%.

1.2 הוצאה על פירות וירקות

לוח 1 להלן מציג את ההוצאה של משקי בית על פירות וירקות בשנת 2019.

לוח 1: הוצאה של משקי בית על פירות וירקות בשנת 2019 (בש"ח לחודש)²

הוצאה	ממוצע	1	2	3	4	5
סך ההוצאה לתצרוכת	15,990	10,308	12,519	15,569	17,757	23,806
הוצאה על פירות וירקות	550	484	495	533	549	686
משקל ההוצאה על פירות וירקות מסך ההוצאה	3.4%	4.7%	4.0%	3.4%	3.1%	2.9%

¹ ישראל: הל"מ"ס, מאגר מחירים, מדדי מחירים, כניסה: 19 ביוני 2023.

² הל"מ"ס, סקר הוצאות משק הבית 2019, לוח 1.1: הכנסה והוצאה חודשית לתצרוכת (מוצרים בודדים) בחמישונים של משקי בית, לפי הכנסה נטו לנפש סטנדרטית, 31 יולי 2022. מתוך זה ירקות טריים (כולל תפוז"א) 65%, פירות טריים 28% ופירות וירקות מעובדים 27%.

אפשר לראות כי משקל ההוצאה של החמישון הנמוך על פירות וירקות היה **4.7%** בהשוואה לכ-**2.9%** בחמישון הגבוה. לוח 2 להלן מציג את האספקה לנפש של פירות וירקות בשנים 2010 עד 2020.

לוח 2: אספקה לנפש של פירות וירקות מאכל בשנים 2010 עד 2020 (ק"ג לנפש)³

שנה	ענף	ייצור	יצוא	יבוא	סך אספקה	מזון נטו	ק"ג לנפש
2010	ירקות	1,621	423	466	1,614	1,472	193
	פירות	1,319	364	555	1,511	1,445	190
2020	ירקות	1,302	201	182	1,283	1,253	136
	פירות	1,375	352	473	1,496	1,344	146

אפשר לראות כי האספקה של ירקות לנפש בשנת 2020 הייתה כ-136 ק"ג, **ירידה של 29.5%** בהשוואה ל-2010. האספקה של פירות לנפש בשנת 2020 הייתה כ-145.8 ק"ג, **ירידה של 23.1%** בהשוואה ל-2010.

2. אומדן משקל המקטע הסיטונאי והקמעונאי

במרץ 2022 הגישה הוועדה לבדיקת פערי התיווך לצרכן בנושא פירות וירקות, בראשות מנכ"ל משרד הכלכלה והתעשייה, ובהשתתפות מנכ"לית משרד החקלאות ופיתוח הכפר, הממונה על התחרות, וסגן הממונה על התקציבים במשרד האוצר, דוח ביניים (להלן: הדוח).⁴ הדוח מבוסס על בדיקה של משרדי החקלאות והאוצר בשנת 2017 בליווי רואה חשבון יהודה מלול, ומצוטט בדוח מבקר המדינה בנושא פער התיווך משנת 2019.⁵

שרשרת השיווק של פירות וירקות מורכבת מכמה מקטעים:

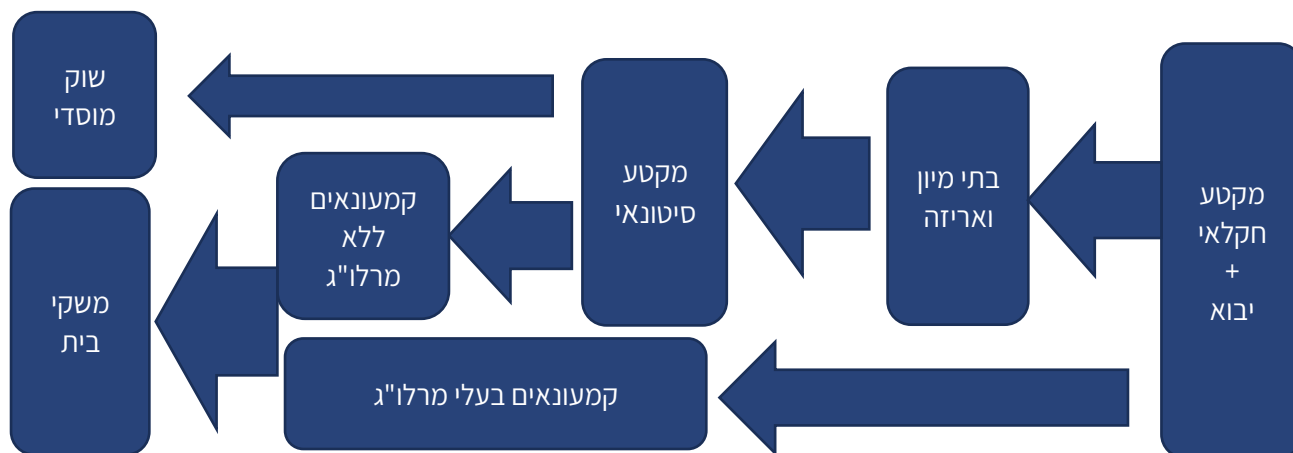
מקטע חקלאי: חקלאים המגדלים את הפירות והירקות, משם הם נשלחים לבתי אריזה ומיון;

מקטע סיטונאי: סיטונאים הרוכשים מהחקלאים, מחברות שיווק או מיבוא ומוכרים לקמעונאים ולשוק המוסדי;

מקטע קמעונאי: רשתות שיווק, חנויות פירות וירקות, שווקים פתוחים, מינימרקטים ומכולות. לחלק מהקמעונאים יש מרכזים לוגיסטיים (מרלו"ג) ורוכשים ישירות מהחקלאים או מיבוא. השוק המוסדי רוכש לרוב ישירות מהסיטונאים.

תרשים 2 להלן מציג את שרשרת השיווק של פירות וירקות.

תרשים 2: שרשרת השיווק של הפירות והירקות בישראל

³ הלמ"ס, [שנתון 2022](#), לוח 21.20 – מאזן אספקת מזון, 8 בספטמבר 2022.

⁴ [הוועדה לבחינת פערי התיווך בפירות וירקות](#), משרדי הכלכלה, האוצר והחקלאות, מרץ 2022.

⁵ מבקר המדינה, [פעולות הממשלה לעידוד התחרות בשוק הפירות והירקות ולצמצום פערי התיווך](#), מאי 2019.

במקטע הסיטונאי חברות רוכשות פירות וירקות טריים מהחקלאים ומבתי אריזה ומוכרות לקמעונאים ולשוק המוסדי (כמו מסעדות, בתי מלון וכדומה). לפי הדוח, במקטע הסיטונאי פועלים עשרות סיטונאים, השוק הסיטונאי הגדול ביותר פועל כיום **בצריפין**, ושווקים סיטונאיים קטנים יחסית פועלים בירושלים, חיפה ובאר שבע. רוב מכירות פירות וירקות של הסיטונאים, מתוך המכירות לקמעונאים, נעשה לקמעונאים ללא מרלוג.

במקטע הקמעונאי פועלים גורמים שונים בעיקר רשתות קמעונאיות, שווקים פתוחים וירקניות. את הרשתות הקמעונאיות ניתן לחלק לשלוש קבוצות, כמפורט בלוח 3 להלן.

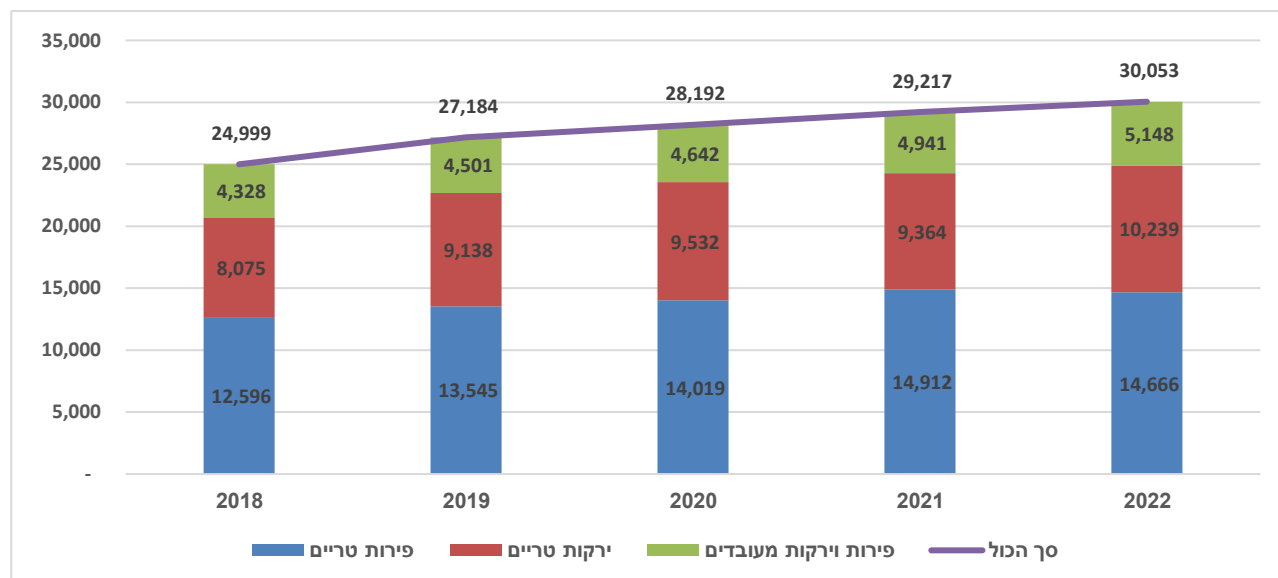
לוח 3: רשתות קמעונאיות לפי מודל מכירות של פירות וירקות⁶

קבוצה	רשתות קמעונאיות	נתח
עם מרלוג	שופרסל, רמי לוי, יוחננוף, שופרסל, אושר עד, חצי חנים ופרשמרקט	69%
ללא מרלוג	כולל ויקטורי, מעיין 2000, קשת טעמים, קינג סטור, מגה-יינות ביתן, נתיב החדס וסטופמרקט	21%
זכיינות/קונסיגנציה	מרכז המזון, מחסני השוק, דור אלון, שפע ברכת השם וטיב טעם	10%

אפשר לראות כי בשוק הרשתות הקמעונאיות 69% מהמכירות נעשות דרך רשתות עם מרלוג.

תרשים 3 להלן מציג את גודל שוק פירות וירקות לפי סוג בשנים 2018 עד 2022.

תרשים 3: גודל שוק פירות וירקות לפי סוג בשנים 2018 עד 2022 (במיליוני ש"ח)⁷

אפשר לראות כי גודל שוק פירות וירקות בשנת 2022 היה כ-**30 מיליארד ש"ח**, מתוך זה כ-14.7 מיליארד ש"ח פירות טריים, כ-10.2 מיליארד ש"ח ירקות טריים וכ-5.1 מיליארד ש"ח פירות וירקות מעובדים. מתוך סך השוק, פלח משקי בית נאמד בכ-18 מיליארד ש"ח⁸ ופלח מוסדי נאמד בכ-12 מיליארד ש"ח.

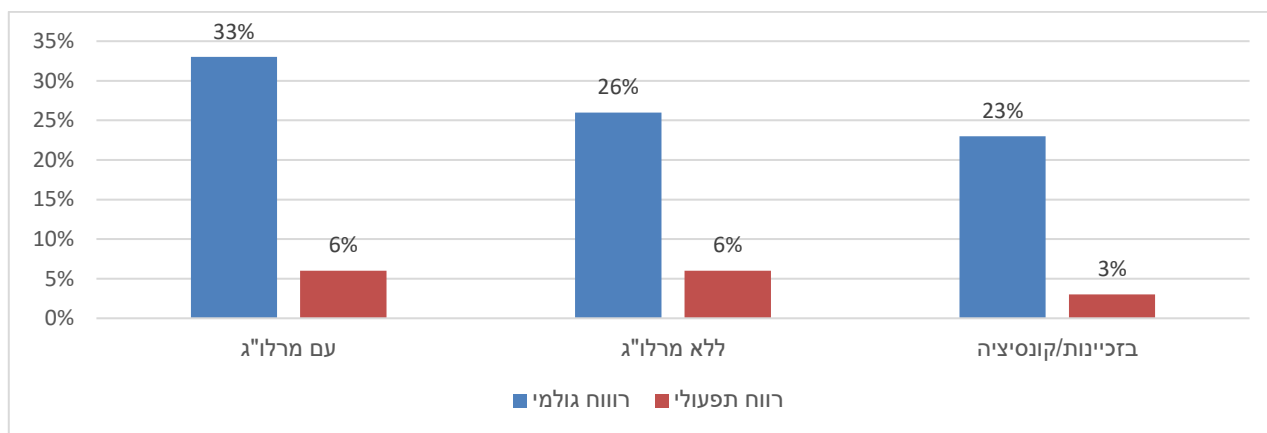
⁶ שם.

⁷ הלמ"ס, [רבעון לסטטיסטיקה של מקרו-כלכלה, אוקטובר-דצמבר 2022](#), לוח 3.1 הוצאה לצריכה פרטית על מזון, משקאות וטבק, לפי סוג, 29 במרץ 2023.

⁸ על בסיס סקר הוצאות משקי בית 2019, ראו הערת שוליים 2.

בתרשים 4 להלן אומדן רווח גולמי ותפעולי ממכירת פירות וירקות של קמעונאים לפי סוג.

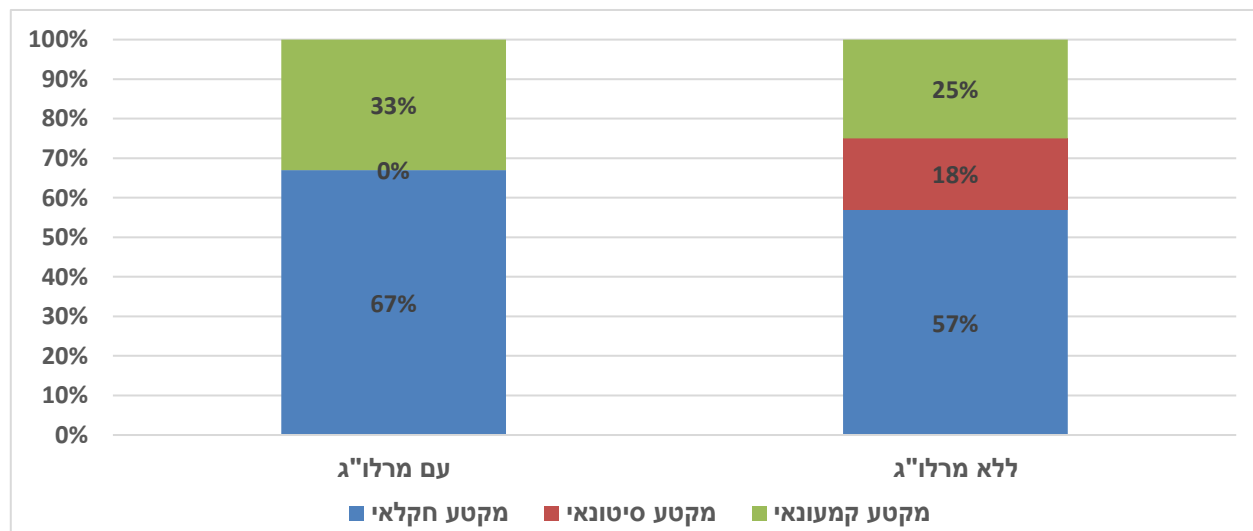
תרשים 4: אומדן רווח גולמי ותפעולי ממכירת פירות וירקות של קמעונאים לפי סוג⁹

אפשר לראות כי הרווח הגולמי של קמעונאים עם מרלו"ג הרוכשים ישירות מהחקלאים גבוה יחסית לקמעונאים ללא מרלו"ג הרוכשים בשוק הסיטונאי. לפי הדוח, במקביל לרווח גולמי גבוה יותר, המחירים של קמעונאים עם מרלו"ג נמוכים יותר מקמעונאים ללא מרלו"ג.

תרשים 5 להלן מציג אומדן התחלקות השוק בין מקטעים לפי קמעונאים עם או ללא מרלו"ג בשנת 2020.

תרשים 5: אומדן התחלקות השוק בין מקטעים לפי קמעונאים עם או ללא מרלו"ג (2020)¹⁰

אפשר לראות כי לפי הדוח, בשיווק דרך קמעונאים עם מרלו"ג אומדן משקל המקטע החקלאי הוא 67% ואומדן משקל המקטע הקמעונאי הוא 33%. בשיווק דרך קמעונאים ללא מרלו"ג אומדן משקל המקטע החקלאי הוא 57%, **אומדן משקל המקטע הסיטונאי הוא 18%** ואומדן משקל המקטע הקמעונאי הוא 25%.

⁹ הוועדה לבחינת פערי התיווך בפירות וירקות, משרדי הכלכלה, האוצר והחקלאות, מרץ 2022.

¹⁰ הוועדה לבחינת פערי התיווך בפירות וירקות, משרדי הכלכלה, האוצר והחקלאות, מרץ 2022. הערכת המשקל של המקטע הקמעונאי מבוססת על מכירות המקטע הקמעונאי (100%) פחות הרכישות מהחקלאים (קמעונאים עם מרלו"ג) או מהסיטונאים (קמעונאים ללא מרלו"ג), הערכת המשקל של המקטע הסיטונאי מבוססת על מכירות המקטע הסיטונאי פחות הרכישות מהחקלאים, והיתרה היא משקל המקטע החקלאי.

כאמור לעיל, משקל מכירות של פירות וירקות דרך קמעונאים ללא מרלו"ג הוא 31% ואומדן גודל השוק הוא 30 מיליארד ש"ח, ועל כן בהנחה שמשקלות המקטעים בתרשים 5 נכונים גם לשנת 2022, נתח המכירות דרך קמעונאי ללא מרלו"ג הוא 9.3 מיליארדי ש"ח. מתוך זה, משקל המקטע הסיטונאי הוא כ-18%, כלומר כ-1.7 מיליארד ש"ח. המשמעות היא כי פער של 1% במקטע הסיטונאי מתבטא בכ-17 מיליון ש"ח במונחי השוק.

3. דוח מבקר המדינה

להלן פירוט עיקרי הממצאים מדוח מבקר המדינה בנושא פעולות הממשלה לעידוד התחרות בשוק הפירות והירקות ולצמצום פערי התיווך מחודש מאי 2019:¹¹

- **הפעולות שנקט משרד החקלאות לאסדרת קשרי המסחר בין החקלאים לבין הסיטונאים והקמעונאים קודמו באיטיות וטרם מוצו.** אף שהצורך באסדרה האמורה עלה עוד ב-2015, רק במרץ 2018 הבשיל הצורך לכדי החלטה לנסח הצעה לאמנה וולונטרית לכללי מסחר הוגן בשיווק פירות וירקות טריים, לרבות הצורך בקיום חוזה בכתב בין הצדדים למסחר ובקביעת מנגנון בוררות. במועד סיום הביקורת, ספטמבר 2018, טרם פרסם המשרד את טיוטת האמנה להערות הצדדים.
- **פעולות משרד החקלאות לעידוד שוקי איכרים ברשויות המקומיות קודמו באופן איטי ומזערי.** ועדת קדמי המליצה עוד ב-2012 לקדם שוקי מזון מקומיים למכירה ישירה מהחקלאים לצרכנים, ובכך להגדיל את מספר נקודות המכירה ולעודד תחרות. אך רק ב-2017, כעבור כחמש שנים, החל משרד החקלאות בהפעלת נוהל למימון שוקי איכרים ברשויות המקומיות.
- **אי בניית השוק הסיטונאי במסובים למרות החלטת ממשלה.** בשנת 2001 החליטה הממשלה על הקמת שוק סיטונאי מודרני ואיכותי לתוצרת חקלאית למטרופולין תל אביב בצומת מסובים. אף שתוכנית המתאר המקומית לשוק אושרה כבר ב-2007 ואף שמשרדי החקלאות והאוצר הסכימו על נחיצות השוק ועל דחיפות הקמתו, רק בשנת 2010 החליטה הממשלה להקים חברה ממשלתית שתפעל להקמת השוק, חברת שוק סיטונאי לישראל בע"מ. במועד סיום הביקורת, ספטמבר 2018, טרם הוקם השוק החדש, והשוק הסיטונאי פעל במתחם בצריפין, שהוקם ב-2006 כמתחם זמני, בתנאים של מחסור בשטחי אחסנה, צפיפות וחוסר יעילות, הגורמים בין היתר לרמת פחתים גבוהה של תוצרת חקלאית טרייה. נכון למועד פרסום המסמך, יוני 2023, טרם הוקם השוק הסיטונאי החדש.
- **רווח של רשתות מזון עם מרלו"ג לעומת רשתות מזון ללא מרלו"ג.** בדיונים בוועדת המחירים בחודש יוני 2018 עלה כי בניתוח הרווחיות של הרשתות הקמעונאיות יש להבחין בין קמעונאים המפעילים מרלו"ג ורוכשים פירות וירקות ישירות מהחקלאים ומבתי האריזה, לבין קמעונאים הרוכשים פירות וירקות מסיטונאים. מנתוני הדוח לבחינת הרווחיות בשנת 2016, אשר נידונו בוועדת המחירים וסוכמו ביוני 2018, עלה כי הרווח התפעולי של הרשתות הקמעונאיות משיווק פירות היה גבוה מהרווח התפעולי הממוצע מכלל הפעילות הקמעונאית. לקמעונאיות עם מרלו"ג שיעור רווח גבוה יותר מאשר לקמעונאיות ללא מרלו"ג. הפער נובע, בין היתר, מכך שחלק מהרווח של הקמעונאיות עם מרלו"ג הוא מהפעילות במקטע הסיטונאי ולא מהמקטע הקמעונאי, וכן עשוי לבטא יתרונות לגודל של רשתות קמעונאיות עם מרלו"ג.

¹¹ מבקר המדינה, [פעולות הממשלה לעידוד התחרות בשוק הפירות והירקות ולצמצום פערי התיווך](#), מאי 2019.